

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Шила Євгенія Павловича на тему: «Організаційно-правове забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертації, автореферату та наукових праць Шила Євгенія Павловича, опублікованих за темою дисертації.

Актуальність теми дисертації. Для України як для демократичної, соціальної та правової держави питання організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України має особливе значення. За роки незалежності наша країна успішно пододала шлях від закритого тоталітарного режиму до демократії, а також здійснила кардинальні зміни як у законодавстві та системі публічного управління, так і у світогляді представників влади всіх рівнів, побудові системи управління на нових, демократичних засадах.

2 липня 2015 року в Україні було створено центральний орган виконавчої влади для забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку – Національну поліцію України. Закон України «Про Національну поліцію» визначив правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України, що передувало системним перетворенням у системі Міністерства внутрішніх справ, зокрема, визначення основних повноважень Міністра внутрішніх справ України у відносинах з поліцією.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 року, в Україні ліквідовано 490 районів та утворено 136 нових районів, що визначило необхідність оновлення структури поліції. Так, з урахуванням нового адміністративно-територіального устрою, відповідно до критеріїв щодо створення територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП утворені районні управління поліції (штатна чисельність не менше 400 од. та населення району не менше 200 тис. осіб; 4 посади заступників начальника управління); районні відділи поліції (менша штатна чисельність або населення району; 4 посади заступників начальника відділу при штатній чисельності не менше 150 од.); (відділ поліції (у складі управління поліції), відділення поліції 1-ї категорії (штатна чисельність не менше 100 од.; 3 посади заступників начальника відділу (відділення); відділення поліції 1-ї категорії (штатна чисельність не менше 50 од.; 2 посади заступників начальника відділення); відділення поліції 2-ї категорії (штатна чисельність не менше 50 од.; 1 посада заступника начальника відділення).

За офіційними даним Національної поліції України, станом на червень 2020 року чисельність поліції становила 151,6 тис. осіб. При цьому недоукомплектованими залишалися 23,7 тис. посад, а це майже 16% особового складу.

Організаційне та правове забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади потребує суттєвого удосконалення, що обумовлюється необхідністю здійснення розподілу функцій і повноважень; забезпечення ефективної взаємодії і координації; налагодження конструктивної взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю. Встановлення ефективного управління в органах і підрозділах поліції вимагає вироблення нових концептуальних підходів до визначення завдань, принципів, системи поліції та статусу поліцейських, основних повноважень керівника поліції, основних і додаткових повноважень поліції.

Актуальність теми дисертації, її теоретична й практична цінність простежується через зв'язок змісту роботи з **науковими програмами, планами та темами**. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до наукової програми діяльності відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України в межах науково-дослідних тем: «Проблеми адміністративно-правового регулювання відносин органів публічної адміністрації з громадянами в Україні» (номер державної реєстрації 0113U007856); «Проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів публічної адміністрації в умовах децентралізації виконавчої влади» (номер державної реєстрації 0117U002704).

Отже, зазначена наукова робота є складовою теоретико-прикладних розробок проблематики організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, що сформульовані у дисертації визначається тим, що запропонована робота Є.П. Шила, характеризується системним підходом до предмета дослідження. Структурно дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загалом запропонована автором структура дисертаційного дослідження дала змогу здійснити всебічне вивчення проблем організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України, виявити недоліки та прогалини й обґрунтувати авторські пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Високий ступінь вірогідності і наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено, також використанням загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, застосування яких дозволило забезпечити досягнення поставленої

мети і виконання завдань з урахуванням специфіки об'єкта і предмета дослідження. *Метод діалектики* допоміг сформулювати перелік правових принципів, а також дослідити зміст організаційно-правового забезпечення діяльності НПУ як ЦОВВ (підрозділи 1.4, 2.1, 2.2). За допомогою *історико-правового методу* проаналізовано становлення організаційно-правового забезпечення діяльності НПУ в Україні, генезис понять «поліція», «поліцейська діяльність» та «правоохоронна діяльність» у юридичній науці, досліджено створення поліцейських систем у зарубіжних країнах (підрозділи 1.1, 2.3). *Логіко-семантичний метод* дав можливість поглибити понятійний апарат із досліджуваної проблематики та сформулювати основні поняття, а саме: «мета діяльності НПУ», «завдання НПУ як ЦОВВ», «функції управління НПУ» тощо (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.1). З використанням методу *системного аналізу* та *структурно-логічного методу* визначено місце НПУ в системі ЦОВВ, здійснено дослідження основних елементів системи НПУ як ЦОВВ та їх взаємозв'язки, а також охарактеризовано поліцейські системи трьох зарубіжних країн (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3). За допомогою методів *класифікації та групування* виокремлено систему принципів діяльності поліції, виокремлено групу основних управлінських функцій НПУ як ЦОВВ, визначено основні види систем управління поліцією у світі (підрозділи 1.4, 2.1, 2.3). *Порівняльно-правовий метод* використано для визначення і порівняння змісту адміністративно-правових норм, для співвідношення функцій та повноважень цього ЦОВВ на предмет їх достатності для виконання мети і завдань, для порівняння централізованих та децентралізованих видів систем поліції, для дослідження зарубіжного досвіду організації та правового забезпечення діяльності поліції (підрозділи 1.3, 1.4, 2.1, 2.3). *Логічні методи* (індукція, дедукція, аналогія, синтез) використано у процесі вирішення всіх завдань дисертаційного дослідження (розділи 1, 2). *Функціональний метод* застосовувався при характеристиці функцій НПУ і визначення місця даного ЦОВВ у системі центральних органів виконавчої влади (підрозділи 1.2, 2.1). За допомогою *статистичного методу* вдалося визначити рівень довіри населення до поліції, рівень злочинності в Україні та країнах світу для проведення порівняння (підрозділи 1.1, 2.3). *Метод узагальнення* використано для формулювання прикінцевих положень проведеного дослідження.

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, а також цінність творчого пошуку дисертанта полягає в тому, що дослідження виконано на основі аналізу наукових праць фахівців у галузі загальної теорії держави і права, адміністративного права та процесу, теорії управління та інших галузей права. Саме це й дозволило автору проаналізувати становлення організаційно-правового забезпечення діяльності НПУ як ЦОВВ та генезис понять «поліція», «поліцейська діяльність» і «правоохоронна діяльність»; визначити статус НПУ як ЦОВВ та місце цього органу в системі центральних органів виконавчої влади; з'ясувати сучасний стан правового забезпечення діяльності НПУ як ЦОВВ; визначити основні принципи

діяльності НПУ та особливості їх закріплення й реалізації в законодавчій практиці; проаналізувати функції і повноваження НПУ як ЦОВВ, їх співвідношення, взаємозв'язок та взаємодію з метою встановлення їх достатності для реалізації завдань діяльності НПУ; охарактеризувати основні складові та структурні елементи системи НПУ як ЦОВВ і правове забезпечення їх взаємодії; охарактеризувати існуючі в окремих зарубіжних країнах системи органів поліції та на основі їх досвіду запропонувати шляхи і напрями вдосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності НПУ як ЦОВВ.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій не викликає сумнівів. У дисертації чітко сформульовані мета та завдання дослідження, їх постановка та послідовність дозволяють розкрити основний зміст теми. Результати проведеної наукової роботи мають достовірний характер і наукову новизну.

Дисертація Є.П. Шила є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного права комплексним науковим дослідженням, яке полягає в аналізі організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади і обґрунтуванні пропозицій та рекомендацій щодо напрямів його удосконалення з урахуванням досвіду зарубіжних країн. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків та пропозицій, які вирізняються науковою новизною, мають теоретичне і практичне значення. Найважливішими з них є такі: визначено три оптимальні моделі вдосконалення функціонування міжрегіональних органів Національної поліції України, а саме: 1) міжрегіональні органи поліції мають стати окремою ланкою, яка підпорядкована центральному апарату управління Національної поліції України, і перебувати в системі владної вертикалі над головними управліннями поліції; 2) міжрегіональні органи поліції як складова Національної поліції України мають бути ліквідовані, а їх функції та повноваження передані до інших підрозділів Національної поліції України; 3) міжрегіональні органи поліції мають продовжувати функціонувати і реалізовувати закріплені за ними чинним законодавством України функції, однак частина їх повноважень, яка стосується виконання правоохоронної функції на місцях, передається головним управлінням поліції; доведено необхідність наділення Голови Національної поліції України як керівника центрального органу виконавчої влади повноваженнями видавати без погодження з Міністерством внутрішніх справ України акти організаційно-розпорядчого характеру щодо: а) затвердження структури апарату центрального органу управління; б) затвердження кошторису апарату; в) призначення на посади і звільнення з них керівників територіальних органів поліції; г) затвердження структури територіальних органів поліції.

Дисертант наголосив, що НПУ як ЦОВВ є самостійним суб'єктом державного управління, який належить до інших ЦОВВ, відмінних від міністерств. Законодавчий підхід до побудови НПУ як ЦОВВ (центрального органу управління та територіальні органи) відрізняється від підходу до побудови систем/структур інших ЦОВВ. Крім того, за своїм правовим статусом поліція не належить до служби, інспекції чи агентства через недосконалість критеріїв класифікації інших ЦОВВ, а також через реалізацію НПУ широкого спектру специфічних завдань, які не обмежуються одним із таких критеріїв поділу, як реалізація контрольно-наглядових заходів або надання адміністративних послуг чи управління майном. Водночас НПУ як ЦОВВ правоохоронного спрямування є найбільш наближеним до інспекцій, оскільки здійснює велику кількість заходів контролю і нагляду за станом публічної безпеки і порядку, за злочинністю, за дотриманням прав і свобод людини тощо, при цьому має право притягати до відповідальності та застосовувати заходи примусу (стор. 43-44).

Автор визначив, що метою діяльності НПУ є ефективна боротьба зі злочинністю, досягнення стабільно високого рівня правопорядку і безпеки суспільства, за якого у громадян є довіра та впевненість у результативній роботі поліції щодо охорони прав і свобод людини та інтересів держави. Для досягнення цієї мети перед поліцією як ЦОВВ згідно із Законом про ЦОВВ стоять завдання реалізувати державну політику у відповідній сфері та вносити на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозиції щодо забезпечення формування державної політики. Перед НПУ як органом правоохоронного спрямування згідно із Законом про НПУ стоять завдання протидіяти злочинності, забезпечувати публічну безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надавати допомогу особам (стор. 57).

Дисертант запропонував передбачити на законодавчому рівні створення Комісії з питань відбору та звільнення Голови НПУ та його заступників, яка функціонуватиме за аналогією з Комісією з питань вищого корпусу державної служби в частині відбору і звільнення з посад на державній службі, згідно з порядком розробленим і затвердженим КМУ. Зокрема, внести зміни до ч. 2 ст. 21 Закону про НПУ та викласти її у такій редакції: «Керівник поліції призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України на підставі пропозиції Комісії з питань відбору та звільнення голови Національної поліції України і його заступників, відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України порядку проведення конкурсу та функціонування комісії». Також вважаємо за необхідне внести зміни до ч. 4 ст. 21 Закону про НПУ та викласти її у такій редакції: «Перший заступник та заступники керівника поліції призначаються і звільняються Кабінетом Міністрів України на підставі пропозиції Комісії з питань відбору і звільнення голови Національної поліції України та його заступників, відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України порядку проведення конкурсу та функціонування комісії» (стор. 78).

Дисертант наголосив, що діяльність НПУ варто розглядати крізь призму управлінських функцій внутрішньоорганізаційного характеру та зовнішнього характеру. Внутрішньоорганізаційні функції спрямовані на управління апаратом та територіальними органами НПУ як ЦОВВ. Зовнішні функції відображають правоохоронне призначення поліції, обумовлюють особливості реалізації державної політики у відповідній сфері суспільного життя, направлені на об'єкти управління та реалізуються через спеціально визначені повноваження (стор. 96).

У дисертації автор запропонував змінити модель функціонування міжрегіональних органів та їх взаємодію з головними управліннями поліції: 1) побудувати трирівневу ієрархічну вертикаль органів НПУ шляхом створення міжрегіональних органів поліції як окремої складової ланки, яка підпорядкована центральному органу управління і перебуває в системі владної вертикалі над головними управліннями. Міжрегіональні органи у цій конструкції стануть проміжною ланкою між центральним органом управління та головними управліннями. При цьому вони повинні виконувати координаційні та комунікаційні повноваження між центральним органом управління та головними управліннями з питань виконання окремих функцій, а також мають виконувати повноваження з розслідування особливих категорій злочинів, патрулювання доріг державного значення залежно від їх функціонального призначення (стор. 148).

З метою розвитку організаційно-правового забезпечення діяльності НПУ як ЦОВВ дисертант запропонував удосконалити правове забезпечення функції планування як стрижневої функції управління, що забезпечує стабільність та прогнозованість діяльності поліції. Зокрема, базуючись на позитивному зарубіжному досвіді, надав пропозицію доповнити Закон про НПУ окремим розділом під назвою «Планування поліцейської діяльності», у якому мають бути визначені: види планування; вимоги до змісту планів; терміни їх підготовки та строки дії; відповідальні особи та їхні повноваження; порядок підготовки, погодження, видання, зміни та реалізації планів і звітів про їх виконання (стор. 178).

Автор сформулював і обґрунтував низку пропозицій і рекомендацій щодо необхідності внесення змін та доповнень до чинного законодавства України в частині удосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади та більш чіткого врегулювання взаємовідносин з Міністерством внутрішніх справ України, а саме: в Законі України «Про Національну поліцію» доцільно визначити в числі принципів діяльності Національної поліції України принципи професійності, добросовісності, пропорційності й ефективності; змінити порядок призначення Голови Національної поліції України та його заступників – не за поданням Міністра внутрішніх справ України, а за пропозицією незалежної конкурсної комісії; удосконалити нормативно-правове забезпечення реалізації функції планування діяльності Національної поліції України тощо; внести зміни до Положення про

Міністерство внутрішніх справ України та Положення про Національну поліцію України в частині надання повноважень Голові Національної поліції України як керівнику центрального органу виконавчої влади затверджувати структуру територіальних органів Національної поліції України та кошторис центрального органу управління поліцією.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях дисертанта та їхня апробація.

Основні здобутки дисертації Є.П. Шила викладені у 13 наукових публікаціях, 4 з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, 1 – у періодичному науковому виданні країни, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні, яке внесено до міжнародних наукометричних баз даних, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, яке додатково відображає результати дослідження та 6 тезах доповідей та повідомлень на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях і круглих столах.

Результати дослідження апробовані на: Міжнародній науково-практичній конференції «Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів» (м. Київ, 13–14 жовтня 2017 р.); International research and practice conference «Urgent problems of law on the modern stage of statehood development» (Lublin (Republic of Poland), October 20–21, 2017); Всеукраїнському круглому столі в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України «Розвиток адміністративного законодавства в умовах реформаційних процесів в Україні» (м. Київ, 27 жовтня 2017 р.); Всеукраїнському круглому столі в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України «Концептуальні засади реформування адміністративного права та фінансового права України в сучасних умовах» (м. Київ, 2 листопада 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 12–13 квітня 2019 р.); Всеукраїнському круглому столі в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України «Проблеми розвитку адміністративного і фінансового права в умовах сучасних реформаційних процесів» (м. Київ, 1 листопада 2019 р.).

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання у: *науково-дослідній сфері* – як основа для подальшого дослідження питань організаційно-правового забезпечення діяльності НПУ та інших ЦОВВ; *правотворчій діяльності* – під час розроблення, перегляду та удосконалення положень чинного законодавства України, зокрема тієї його частини, яка стосується організаційного забезпечення і правового регулювання діяльності НПУ; *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення практики діяльності НПУ та поліпшення її взаємодії з іншими суб'єктами; *навчальному процесі* – під час підготовки лекцій, наукових посібників та інших матеріалів для вивчення й викладання

навчальних дисциплін адміністративно-правової та правоохоронної спрямованості.

Аналіз положень дисертації та автореферату Є.П. Шила дає підстави зробити висновок про ідентичність їх змісту та основних положень.

Зміст дисертації та її завершеність. У цілому науковий рівень рецензованої роботи дозволяє надати позитивну оцінку змісту дисертації, визнати її завершеною науковою працею, в якій автору вдалося досягти поставленої мети – визначити сутність та особливості організаційно-правового забезпечення діяльності НПУ як центрального органу виконавчої влади, а також сформулювати відповідні наукові висновки та обґрунтувати пропозиції й рекомендації щодо його вдосконалення.

Актуальність теми дослідження, належний теоретичний рівень наукової праці, а також практична спрямованість дисертації забезпечують її суттєву цінність для науки адміністративного права.

Оформлення дисертації. Дисертація оформлена згідно з існуючими нормативними вимогами і стандартами з дотриманням системного викладення матеріалу. Текст дисертації позбавлений граматичних і орфографічних помилок, а також технічних недоліків.

Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації Є.П. Шила, слід відзначити, що дослідження містить деякі спірні положення, які потребують додаткової аргументації й мають бути обговорені під час публічного захисту та враховані автором у його подальших наукових дослідженнях. Зокрема:

1. Дисертація містить два розділи, зокрема, розділ 1 «Теоретико-прикладні засади організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади» та розділ 2 «Зміст організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади та шляхи його вдосконалення». На наш погляд, виклад матеріалу в дисертації доцільніше було б структурувати за трьома розділами. У третьому розділі варто було б розглянути питання, що стосуються запровадження в Україні зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення діяльності поліції та перспектив вдосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади.

2. Деякі положення наукової новизни одержаних результатів викладені у вигляді анотації, зокрема, констатується, що способи вдосконалення управлінських відносин між головними управліннями та міжрегіональними органами поліції на основі впровадження в правозастосовну практику типових запитів та клопотань; існуючі в юридичній науці погляди на внутрішньоорганізаційні і спеціальні функції Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади через уточнення їх змісту та

розмежування (стор. 12-13). Наукова новизна повинна бути викладена одним реченням, а не складатися із низки речень і, як наслідок, перетворюватися на анотацію.

3. У підрозділі 1.1 дослідження «Основні етапи становлення і розвитку організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України» дисертант провів аналіз історико-правових передумов організаційно-правового забезпечення діяльності поліції. На нашу думку, доцільно було б конкретизувати етапи становлення організаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України, починаючи з часів появи воєнізованих формувань з охорони правопорядку до сьогодення (стор. 15-31).

4. На стор. 42 дисертант зазначає, що спектр завдань Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади не обмежується такими критеріями поділу, як реалізація контрольних-наглядових заходів із забезпечення публічної безпеки та порядку. На нашу думку, варто було розмежувати терміни «контроль» і «нагляд», оскільки контроль відносно нагляду є ширшим поняттям, тобто нагляд можна розглядати як елемент контролю або як контроль, звужений відносно сфери свого застосування.

5. Під час проведення дослідження автор використовує такі терміни, як «публічний порядок», «публічна безпека», «громадський порядок», «громадська безпека», проте не пропонує їх правову детермінацію, яка могла б удосконалити положення Закону України «Про Національну поліцію» щодо необхідності використання в ньому термінів «громадський порядок» та «громадська безпека» або надання визначення терміну «публічний порядок» та «публічна безпека».

6. У результаті проведеного дослідження автор обґрунтовує необхідність внесення змін та доповнень до Закону України «Про Національну поліцію», Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 та Положення про Національну поліцію України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877, проте в додатках до дисертації відсутні проекти цих нормативно-правових актів.

Разом з цим, висловлені зауваження не знижують загальний високий рівень проведеного дисертантом дослідження, а лише свідчать про складність наукового завдання, що вирішується здобувачем.

Висновок щодо дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Висновки і пропозиції, що містяться у дисертації, їх наукове значення вносять значний вклад у розвиток адміністративного права і є серйозною науковою базою для подальшої розробки проблематики організаційно-правового забезпечення діяльності НПУ як центрального органу виконавчої влади.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за кількістю і якістю опублікованих праць та за оформленням роботи Є.П. Шила відповідає вимогам п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

На підставі викладеного вище, можна зробити висновок, що дисертація «**Організаційно-правове забезпечення діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади**» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримані нові науково обґрунтовані результати, відповідає вимогам, що передбачені для кандидатських дисертацій, а її автор **Шило Євгеній Павлович**, на основі публічного захисту дисертації, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:
професор кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Сергій БРАТЕЛЬ